

L'ESTAT I SOCIETAT CIVIL CONDEMNATS A CONVIURE

Gonçal Mayos i Solsona

GONÇAL MAYOS i SOLSONA

(Vilanova de la Barca -Segrià-4-10-1957).

Professor de filosofia a la Universitat de Barcelona des del 1983.

Llicenciat el 1983.

Tesi de (licenciatura, *Anàlisi i contraposició de la filosofia de la història de Herder i Kant*, el 1983.

Premi extraordinari de Llicenciatura i 3r. "premio nacional de terminación de estudios" el 1984.

Tesi doctoral, *Entre lògica i empiria, una lectura de la filosofia hegeliana de la historia -en premsa-*, el 1987.

Investigacions a Paris, Heidelberg i el Hegel-Archiv a Bochum.

Diverses publicacions amb el cornú denominador del veredicte de la filosofia sobre aspectes de la història humana.

Secretara de la Societat Catalana de Filosofia des de 1985.

Com gat i gos

Les teoritzacions de la relació entre societat civil i organització estatal han estat dominades per dues postures contraposades i radicals. Tant en les liberals com en les estatalistes, es tractava de reduir al màxim la independència o l'àmbit d'una esfera en favor de l'altra.

Amb el seu "laissez faire, laissez passer", el liberalisme clàssic defensava -al menys sobre el paper- la limitació de la intervenció estatal o estrictament política en un àmbit que anava molt més enllà del món comercial i empresarial. La desconfiança vers l'estat i la seva intervenció començava per l'aspecte econòmic, però s'estenia a una àmplia gamma de relacions socials no estrictament econòmiques. De fet, qualsevol intervenció correctiva de les condicions de vida o de les desigualtats -no necessàriament econòmiques (les accions per a la salut, per a facilitar l'ensenyament mínim, per a evitar maltractaments a la infància, per a garantir el dret al vot o la representativitat de les entitats públiques, etc.)- han estat acusades en un moment o altre de ser una intervenció tergiversadora i negativa de la dinàmica social.

Al contrari, altres doctrines -tant des de posicions conservadores com, revolucionàries- reclamaven la intervenció i "tutela" per part de l'estat de les relacions econòmiques o socials. En el camp conservador, cal remarcar que la primera legislació en favor de la seguretat social i el benestar mínim dels treballadors es produeix en la Prússia bismarkiana, a partir de la constatació que l'ultra-explotació dels treballadors els inutilitzava com a matèria primera per a l'exèrcit imperial. El conservadorisme ha abundat, certament, en reivindicacions de l'estat i de la seva tutela sobre les relacions so-

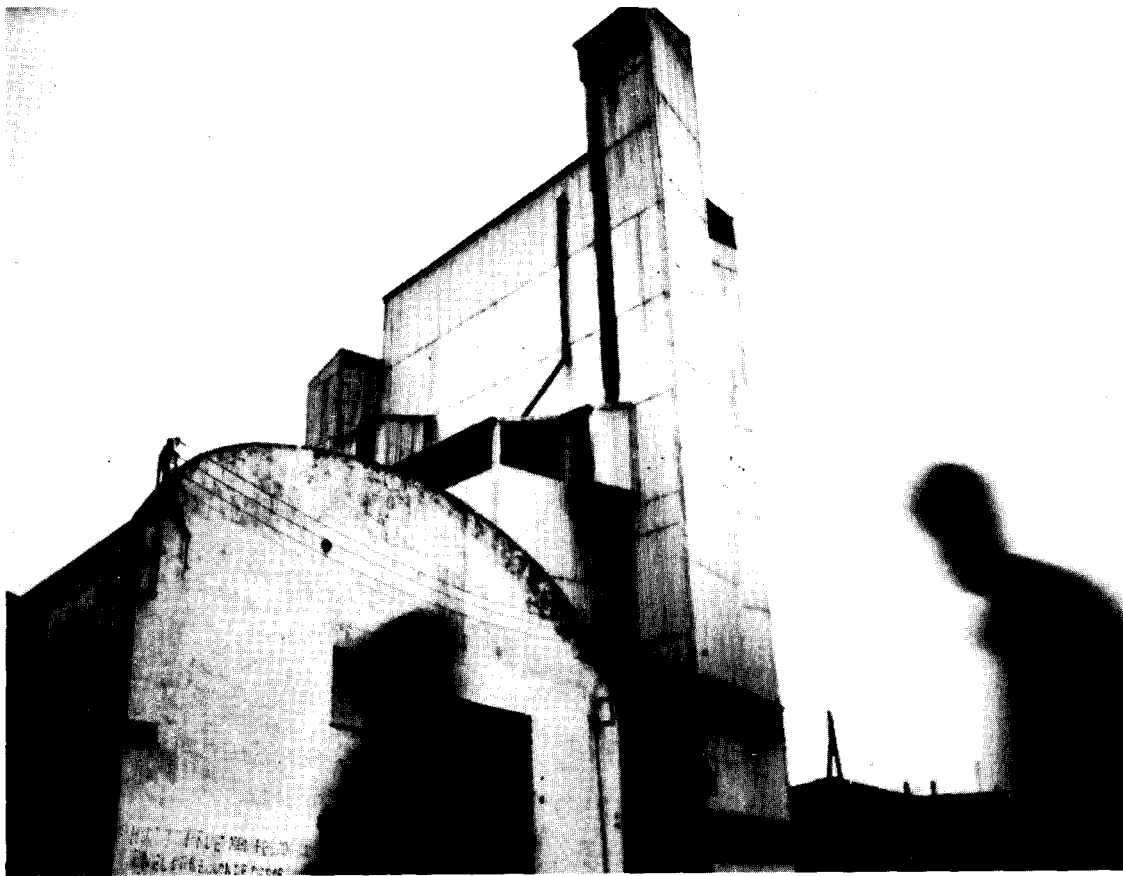
cial, sempre valorades amb desconfiança i com massa lliures o subversives. Els diversos feixismes, tot i que sovint han estat molt permissius amb certes capes de la "societat civil", han estat indiscutiblement partidaris del seu encotillament global. Els diversos monopolis -fins i tot els sindicals- i la subordinació del conjunt social als interessos del règim han estat elements constants.

D'altra banda, cal reconèixer que el socialisme i el comunisme van tenir en el seu origen -i majoritàriament, encara tenen- una profunda tendència vers l'estatalisme. L'economia d'estat i planificada ha estat un intent plenament conscient i assumit d'acabar amb un estat de coses, que semblava conduir irremissiblement a la submissió del proletariat capitalista. La societat civil i les seves regles eren considerades al servei del capital; es partia de l'opinió que deixades al seu aire jugaven necessàriament en contra dels interessos de la major part de la població.

En definitiva, tant en el cas dels liberals com dels estatalistes hi ha una relació de desconfiança envers una de les esferes, la qual intenten minimitzar en favor de la seva contrària. Els liberals tenen tendència a voler reduir l'estat al mínim, mentre que els estatalistes han propugnat el mateix respecte de la societat civil. Em sembla important constatar que en cap dels dos casos no s'ha aconseguit plenament l'intent. D'una banda, ha estat impossible de substituir eficaçment (l'esfera rebutjada o minimitzada -fins i tot, allí on semblava que no era el seu àmbit més específic- o, d'altra banda, aquesta esfera reprimida s'ha resistit a ser eliminada i ha brollat suberstíciament.

Sembla com si la societat civil es vengés del seu reglament, cercant un esfera extralegal i, fins i tot, ampliant les cotes de corrupció present en l'administració governamental.

Així podem veure, d'una banda, que en les èpoques glòries del liberalisme, rei teradament s'ha produït la demanda de socors -angoixada, però ferma- quan

els afers de la societat civil han entrat en conflictes profunds. L'estat ha intervingut, llavors, per tal de salvaguardar la pròpia societat civil de l'agressió -sovint només comercial- d'altres economies o ha iniciat costoses campanyes militars per tal d'ampliar i garantir els mercats necessaris per al bon desenvolupament de la pròpia societat civil. Proteccionisme i imperialisme no han estat sinó dues tares de la mateixa moneda, i seria injust fer-ne culpable només l'estat o els polítics. Els burgesos i sovint els proletaris han exigit a crits la intervenció militar i estatal. D'altra banda, tampoc no es pot oblidar l'actuació -la major part de les vegades del tot inevitable- de l'estat per tal de regular la dinàmica especulativa o l'explotació en la societat civil. Les polítiques keynesianes i la teoria de l'estat del benestar es basen en la intervenció reguladora i benefactora de l'estat en l'economia i la societat civil.

D'altra banda, cal recordar que les èpoques d'intervenció decidida i radical de l'estat, han estat normalment èpoques d'estraperlo, de mercat negre i, com es diu avui, d'economia submergida. Aquest va ser un mal endèmic dels règims feixistes i ho va sentir des dels països socialistes. Sembla com si la societat civil es vengés del seu relegament, cercant una esfera extralegal i, fins i tot, ampliant les cotes de corrupció present en l'administració governamental. A més a més, en moments en què l'estat s'ha

bat en situacions compromeses -dèficits econòmics importants o necessitat de fer front a la competitivitat internacional- s'ha vist obligat a relaxar el seu domini sobre la societat civil. De tothom és conegut l'experiència de socialisme autogestionari de Iugoslàvia, així com la recent evolució de la Xina i de la URSS vers una major llibertat i permissivitat econòmica.

Societat civil i estat es necessiten mútuament

Quina ha de ser la conclusió a partir de la breu anàlisi que hem fet? Em sembla que podem aventurar la hipòtesi que ambdues esferes -estat i societat civil- necessiten mútuament. L'estat no pot, doncs, usurpar impunement (l'esfera de la societat civil sense deixar d'iniciar una dialèctica que el du a desviar-se viciosament dels seus propis fins. Paral·lelament, la societat civil, quan creu poder

Hegel no nega en cap moment la subsistència de l'esfera civil davant de l'estatal. L'àmbit civil és necessari, independent i, dintre de les seves fronteres, legítim. L'estat no pot travessar arbitràriament els límits i arraconar la societat civil.

substituir les funcions estatals, el que fa és traslladar el desequilibri -present en la seva esfera- a (l'esfera política i allí anquilosar-se.

Pot sorprendre al lector no avisat, però

una formulació débil de la nostra hipòtesi de la mútua dependència, però sense possible confusió d'estat i societat civil la podem trobar en Hegel. Curiosament aquest autor, que ha estat acusat majoritàriament d'estatalista, però també de teoritzador de l'estat liberal, en la seva *Filosofia del dret* ha desenvolupat la tesi d'una certa independència de la societat civil vers l'estat. La societat civil és per a ell una esfera de legítim "laissez faire, laissez passer", la qual no pot qüestionar l'estat. Mentre que aquest representa l'esfera de la universalitat i punt de vista global, que és un àmbit del tot divers del de la societat civil. Certament, Hegel jerarquitzava les dues esferes i, per a ell, l'estat supera i és superior a la societat civil, en tant que representa un punt de vista més decisiu i global. Però també cal tenir en compte que Hegel no nega en cap moment la subsistència de (l'esfera civil davant de l'estatal. L'àmbit civil és necessari, independent i, dintre de les seves fronteres, legítim. L'estat no pot travessar arbitràriament els límits i arraconar la societat civil; naturalment, això encara ho pot fer menys la societat civil amb l'estat.

Hegel respecta, doncs, l'alteritat de la societat civil i estat, convertint-se d'aquesta manera en una autèntica excepció dintre del pensament polític modern. A més a més, els dos àmbits i les seves "prerogatives" són plenament comparables. Així com la societat civil ha de donar resposta a tot el sistema de necessitats de (l'home, l'estat ha de garantir la

racionalitat, estabilitat i justícia política () del tot.

Evidentment, no ens podem identificar plenament amb aquesta formulació débil de la nostra hipòtesi. Els problemes de la societat civil, de l'estat i deis seus diversos processos degeneratius no se solventen només garantint la independència -forgosament relativa- de les dues esferes. Ja hem vist al comengament i hi ha molts més exemples, que la societat civil deixada a les seves soles forces porta a un carreró sense sortida i a solucions no plenament eficaces. També podem dir el mateix de l'estat. Així, hem de concloure que no només es necessiten l'un

L'estat té el seu lloc legítim dintre de la societat civil, mentre que aquesta té una funció i presència legítima en els canals i tasques político-administratives.

al costat de l'altre, sinó l'un en i dintre de l'altre. L'estat, com un element més, té el seu lloc legítim -si no totpoderós- dintre de la societat civil, mentre que aquesta té una funció i presència legítima en els canals i tasques político-administratives.

L'equilibri revificador

Aquestes dues esferes no només necessiten que, paral·lelament a un àmbit regit per unes determinades regles, hi hagi un altre àmbit -amb les seves pròpies regles-; sinó que per al seu correcte funcionament intern -tant l'estat com la societat civil- necessiten de la intervenció -potser parcial i momentània- de l'altre. Es a dir, només s'eviten dinàmiques vicioses en cada una de les esferes, si hi ha la possibilitat que l'altra esfera hi intervingui i no des de fora, sinó com un element més d'aquella primera esfera.

Parlant més clarament, la societat civil necessita, per tal d'evitar dinàmiques degeneratives, que hi hagi una intervenció més o menys constant en la seva esfera de l'estat -no com quelcom alié, sinó com un element essencial de la seva dinàmica. Paral·lelament, l'estat necessita, per no tancar-se sobre si com una administració funcionaria; viciada, de la intervenció en el seu funcionament d'elements de la societat civil -que es mouguin d'acord amb la seva pròpia ca sense mai abdicar-ne. En definitiva, l'estat o l'administració és un element clau de la societat civil i hi ha d'intervenir sense oblidar que ell és estat i no una empresa més. Alhora, la societat civil o els seus components -penso en els sindicats, les associacions de tot tipus, els partits- són un element clau de l'estat i en el seu funcionament han d'interve-

nir, sense oblidar mai la seva pertanyença a la societat civil i que no tenen dret a monopolitzar l'administració estatal.

D'aquesta manera, penso que es minimitzen gran part deis vicis a què acaben conduint el predomini unilateral d'una esfera sobre l'altra; així, aquesta actua com a element regeneratiu i vivificador en el funcionalment d'aquella, i a l'inrevés. Em sembla que no es agosarat ni ingenu afirmar que tant la societat civil com l'estat necessiten del contrapès i la vitalitat que es poden donar mútuament. No hem de pensar que només la societat civil té la vitalitat que li manca a l'estat i aquest -tan sois- té la racionalitat que li manca a aquella. Més aviat es tracta de dos tipus diversos de vitalitat no reduïbles l'un a l'altre, alhora que dos tipus de racionalitat també diversos, quan no oposats.

La raó engendra monstres, és cert; però n'engendra més si és un tipus molt concret, limitat i parcial de racionalitat. La complexitat i pluralitat social és alhora enriquidora i, sobretot, propedèutica respecte de cercles viciosos. La racionalitat

Tant la societat civil com l'estat necessiten del contrapès i la vitalitat que es poden donar mútuament. Es tracta de dos tipus diversos de vitalitat no reduïbles l'un a l'altre.

litat implícita en el funcionament de la societat civil pot moderar i enriquir la racionalitat representada per l'estat. Una vegada més, cada una d'aquestes esferes manlleua una mica de rostre humà a l'altra. El mateix s'esdevé respecte de la vitalitat, les societats que reserven o confien només en un únic motor estan poc preparades per adaptar-se a noves condicions i solen fossilitzar-se fàcilment. La hipertròfia d'una esfera social trenca l'equilibri social i en dificulta el desenvolupament adaptatiu. Els diversos tipus de càncers coneguts tenen un tret en comú: l'excés de vitalitat d'unes cèl·lules que trenquen amb les condicions d'equilibri de l'organisme total.

També en això tenia raó el veli Aristòtil reivindicant l'equilibri i el just punt mig; fins i tot, molt abans que ell, Soló va basar la constitució atenesa en l'equilibri entre les diverses classes i *demos*. Anaximandre, en el primer llibre de la nostra tradició filosòfica, en va fer, d'aquest

La racionalitat implícita en el funcionament de la societat civil pot moderar i enriquir la racionalitat representada per l'estat.

principi, i lei cosmològica. Estem, dones, davant un veli principi que potser cal reivindicar de nou. Si Montesquieu recla

mava

la divisió de poders -cada un deis quals fa de contrapès deis altres-, penso que en un altre àmbit cal reivindicar actualment la divisió -equilibri i realimentació- de les diverses esferes socials.

Cal exigir un equilibri i respecte mutu entre la societat civil i l'administració es

Cal reivindicar actualment la divisió -equilibri i realimentació- de les diverses esferes socials.

tatal, sense que l'una es recolzi en l'altra ni aquesta suplanti aquella. Cal definir les regles que han de regir les relacions entre estat i societat civil. S'ha de potenciar la possibilitat de col·laboració sense suplantacions. Cap d'aquestes dues esferes pot abdicar del seu paper i de les seves responsabilitats, però alhora el model normal de relació no pot ser el conflicte o el monopoli. La nostra societat no es pot permetre viure encara com el gat i el gos.

(*) Cal reconèixer que la justícia econòmica només seria funció de l'estat en tant que esdevingués un problema polític i ja no merament econòmic. És a dir, només en tant que poses en qüestió l'estabilitat i racionalitat del conjunt.